

Квартальне опитування підприємств

№ 4 (22)
Листопад 2007

- **Агрегований показник перспектив промисловості зменшився з -0,00 серпні до -0,05 у листопаді.**
- **Очікування менеджерів щодо майбутніх змін загальноекономічної ситуації погіршилися**
- **Уповільнення зростання виробництва в I-му кварталі було більшим, ніж очікували менеджери.**
- **В II-му кварталі менеджери прогнозують суттєве зростання виробництва.**
- **В II-му кварталі менеджери очікують збільшення кількості нових замовлень.**
- **В I-му кварталі готовність банків надавати довгострокові кредити зменшилась.**
- **Частка менеджерів, що вважають регуляторний клімат перешкодою зростання виробництву незначно збільшилась.**
- **В II-му кварталі менеджери очікують зменшення темпів зростання цін на сировину та цін реалізації.**

Панель з 300 підприємств обробної промисловості використовується для моніторингу оцінок та очікувань керівників підприємств щодо змін ділового середовища загалом та показників роботи підприємств.

У цьому числі представлені результати опитування 18 квітня -10 травня 2007 року

Показник: Q3'07 до Q2'07

Очікування: Q4' 07 до Q3' 07

Діловий клімат: оцінка жовтень 07, очікування на 6 місяців

ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ

Агрегований показник перспектив промисловості

Агрегований показник перспектив промисловості зменшився. Його значення в листопаді зменшилося на 5 пунктів порівняно до серпня (з 0,00 до -0,05). Це відбулося через погіршення виробничих планів підприємств на наступні 3 місяці (див. Виробничі показники). Разом із цим продовжується покращення оцінки портфеля замовлень, хоча значення показника залишається від'ємним. Запаси нереалізованої продукції — третій компонент Агрегованого показника — практично не змінився й залишається низьким.

Діловий клімат

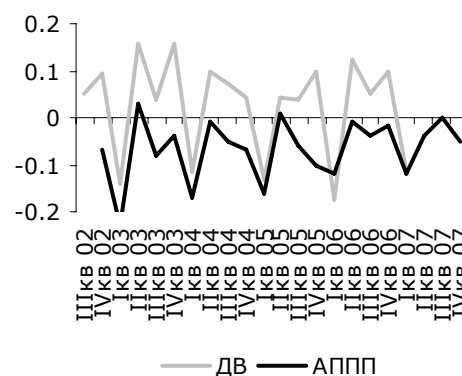
Оцінка ділового середовища керівниками підприємств продовжує покращуватися, щоправда значання продовжує залишатися від'ємним. Значення відповідного індексу становило в -0,17 серпні та покращилося до -0,11 у листопаді. Це характерно для підприємств всіх галузей промисловості за виключенням харчової. Тут спостерігалось навпаки, зменшення індексу в жовтні порівняно до серпня (-0,22 до 0,24).

Очікування щодо змін ділового середовища, після покращення у травні, в серпні погіршилися, в листопаді ця тенденція продовжилася. Індекс очікуваних змін ділового середовища зменшився з 0,13 у травні до 0,04 у серпні та 0,00 у листопаді. Частка «песимістів», тих хто очікує на погіршення ділового середовища в наступні півроку, практично не змінилась й становила 17,9%, а частка «оптимістів» скоротилась до 16,7%.

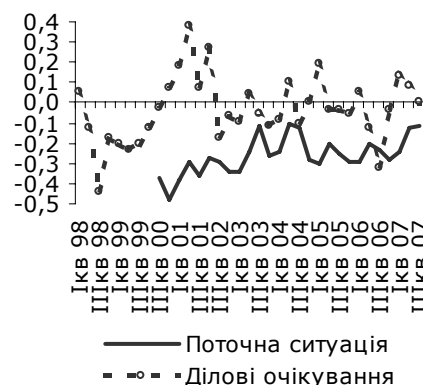
Регуляторний клімат

Частка підприємств, для яких несприятливий регуляторний клімат є перешкодою до зростання виробництва, збільшилась незначним чином. В другому кварталі відповідний показник склав 19,2, у третьому він піднявся до позначки 21,7, що майже дорівнює показнику у першому кварталі. Хотілося б нагадати, що перший квартал запам'ятався стрімким зниженням важливості перешкоди (з 39,7 до 21,4). В третьому кварталі незначне збільшення відбулося в основному за рахунок істотного збільшення такого компоненту показника як високий регуляторний тиск (з 13,7 до 18,5). Збільшився також ще один з показників, що формує індекс несприятливого регуляторного клімату, такий як корупція. Рівень корупції збільшився з 3,8 до 5,8. Третій компонент індексу, зміни в економічному

Агрегований показник промисловості та темпи приросту доданої вартості

Індекси ділового середовища

Автори:Оксана Кузяків
Михайло Максимов

Інститут Економічних Досліджень та Політичних Консультаций
вул. Рейтарська 8/5-А, 01034 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
Факс (+38044) 278-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua
<http://www.ier.kiev.ua>

законодавстві, зменшився після зростання у другому кварталі до 1,6, що є типовим значенням цього показника.

Оцінка економічної діяльності уряду не зазнала особливих змін відносно попереднього кварталу. За п'ятибильною шкалою вона залишається на позначці 2,3.

Клімат на ринку запозичень

У III-му кварталі ситуація з пропозицією кредитів зі сторони банків продовжила покращуватися. Так, 85,2% опитаних вказали, що банки готові надавати короткострокові кредити таким підприємствам, як їхнє, а, 75,9%. Такі показники можна назвати найкращими за останні 2 роки спостережень.

Позитивні зрушення відбулися і стосовно попиту на кредити. Третій квартал в сенсі попиту також продемонстрував найкращі показники за 2 роки спостереження. Так попит на короткострокові кредити склав 49,7%, а на довгострокові – 38,0%.

ВИРОБНИЧІ ПОКАЗНИКИ

Третій квартал продовжив тенденцію до зростання рівня виробництва. Відбулося зростання індексу виробництва на 7 пунктів. Таким чином він склав 0,31. Таке зростання виробництва перевищило значно прогнози менеджерів на цей період (0,23). Щоправда менеджери не особливо оптимістичні стосовно прогнозів щодо виробництва. Прогноз є досить скромним (0,09).

Найвище значення індексу виробництва було зафіксовано для деревообробної (0,50) та поліграфічної галузі (0,50). Також слід відзначити харчову галузь промисловості, індекс виробництва якої склав 0,38. На третьому місці знаходиться важка промисловість (0,31). Слад також відзначити, що найменше значення індексу виробництва зафіксовано для легкої промисловості (0,09).

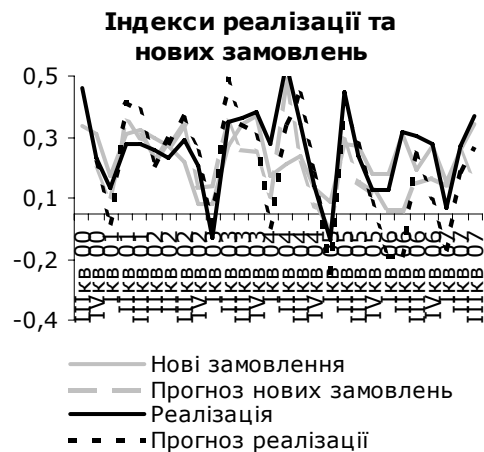
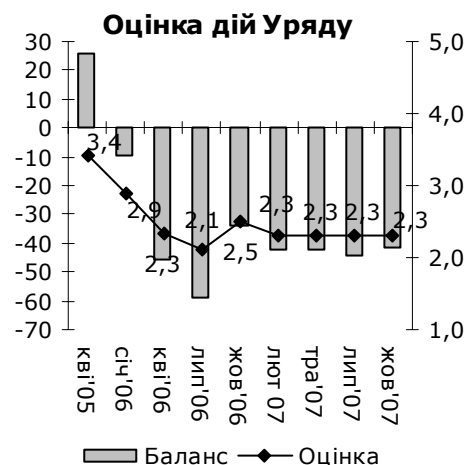
У IV-му квартал підприємства не планують суттєвої економічної активності. Індекс очікуваного виробництва у III кварталі зменшився з 0,23 (на II-й квартал) до 0,09 (на III-й квартал). 27,0% підприємств планує збільшити обсяги виробництва у IV-му кварталі і лише 19,0% мають наміри скоротити виробництво. Понад 50% підприємств планують залишити виробництво на тому ж самому рівні.

Зростання *індексу очікуваного виробництва* досить ваажко прогнозувати за галузями промисловості, оскільки немає одностайного прогнозу до зростання чи зниження. Найбільш оптимістичними машинобудівна галузь (0,27) та важка промисловість (0,13). Найменш оптимістичними є деревообробна галузь (-0,08) та галузь будівельних матеріалів (-0,20). Децю конкретніше можна сказати, що зі збільшення розміру підприємства зростає оптимізм менеджерів: індекси очікуваного виробництва для малих, середніх та великих підприємств дорівнюють, відповідно -0,01, 0,05, 0,27. Серед підприємств різної форми власності, державні підприємства мають найбільш оптимістичні виробничі плани: індекс очікуваного виробництва дорівнює 0,13, тоді, як для приватизованих та приватних підприємств індекс очікуваного виробництва становить 0,08 та 0,10 відповідно.

Попит, реалізація, нові замовлення

Одночасно з покращенням показника виробництва збільшилась кількість нових замовлень. У третьому кварталі цей показник склав 0,29 і набагато перевершив прогноз, який менеджери давали на цей період часу у другому кварталі (0,11). Рівень продажів покращився навіть суттєвіше (з 0,22 до 0,32).

Незважаючи на таке істотне збільшення показників нових замовлень та реалізації, менеджери не очікують особливого

покращення показників у третьому кварталі. Показник нових замовлень знизиться до 0,02, а продажів – до 0,09.

Перешкоди зростанню виробництва¹

Попередні (другий) квартал запам'ятався нам значним зниженням важливості майже всіх перешкод до ведення бізнесу. Але третій квартал не був таким однозначним, і наразі спостерігається ситуація до збільшення важливості певних перешкод.

Трійка лідерів серед перешкод зростанню виробництва залишається незмінною вже протягом останніх двох років. Всі ці перешкоди продовжують тенденцію до зниження, що триває другий квартал поспіль. Серед них: низький попит, надмірне оподаткування та високий конкурентний тиск.

Наш рейтинг очолюють відразу дві перешкоди – низький попит та високий конкурентний тиск. Але опинилися вони на першому місці з різних причин. Низький попит, який довгий час очолював рейтинг, вже третій квартал поспіль продовжує тенденцію до зниження, причому зниження відбувається досить стрімко (до 10 пунктів на квартал). В результаті ця перешкода закріпилася на значенні 47,1. Другою перешкодою, що поділяє перше місце, є високий конкурентний тиск. Ця перешкода навпаки різко зросла на 10,3 пункти і теж отримала значення 47,1.

На другому місці продовжує залишатися надмірне оподаткування. Значення цієї перешкоди майже не змінилося порівняно до другого кварталу і дорівнює 41,3.

Третє місце стрімко зайняли високі ставки кредитів. Їх значення зросло на 15,7 пунктів порівняно до другого кварталу. Значення відповідної перешкоди складає 36.

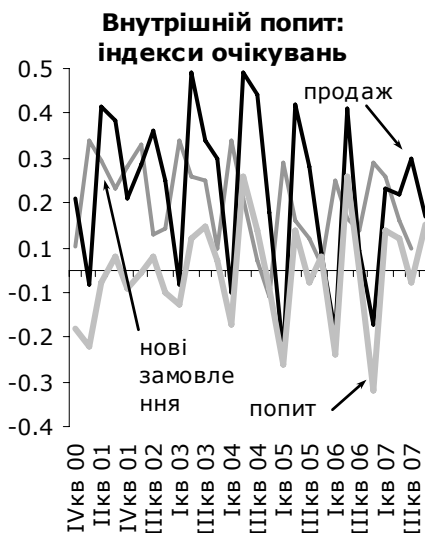
На четверте місце вийшла недостатня кількість сировини (34,4). Порівняно з другим кварталом важливість цієї перешкоди збільшилась на 5,3 пункти.

Окремо слід відзначити зменшення перешкоди нестабільна політична ситуація. Пікове значення цієї змінної приходилося на перший квартал 2007 року. Останні два квартали важливість цієї перешкоди зменшується. У третьому кварталі важливість зменшилась ще на 3,5 пункти, і склала 5,8.

Зайнятість

Третій квартал не став продовженням позитивних зрушень, які відбулися у другому кварталі (значення показника -0,06). Значення *індексу зайнятості* становить -0,11. Таким чином зайнятість перебуває на тому ж самому рівні, що і на початку року. Частка менеджерів, які вважають, що рівень зайнятості на підприємстві зависокий для наявних обсягів виробництва, становить 6,9%. Значення *індексу очікувань* негативне та дорівнює -0,06. Найгірші очікування характерні для важкої (-0,18) та деревообробної (-0,17) промисловості.

Труднощі у виборі кваліфікованих кадрів продовжують зменшуватися. У третьому кварталі відповідний показник склав 0,59, що майже на 10 пунктів менше, ніж у попередньому кварталі (0,59). Також досить позитивна тенденція спостерігається на ринку некваліфікованої праці. Значення відповідних індексів зменшилося з 0,26 до 0,18 (некваліфіковані працівники).

Перешкоди зростанню виробництва

	I кв 07	II кв 07	III кв 07	III кв 07 vs II кв 07
Низький попит	67,4	58,8	47,1	-11,7
Надмірне оподаткування	53,6	40,7	41,3	+0,6
Високий конкурентний тиск	39,8	36,8	47,1	+10,3
Проблеми ліквідності	36,6	33,5	22,9	-10,6
Недостатньо сировини	32,9	29,1	34,4	+5,3
Недостатньо кваліфікованої робочої сили	25,2	23,6	23,3	-0,3
Високі ставки кредитів	24,1	20,3	36	+15,7
Несприятливий регуляторний клімат	21,4	19,2	21,7	+2,5
Високий регуляторний тиск	18,2	13,7	18,5	+4,8
Зміни в економ, законодавстві	1,3	4,9	1,6	-3,3
Корупція	4,3	3,8	5,8	+2
Нестабільна політична ситуація	17,4	9,3	5,8	-3,5
Проблеми з енергопостачанням	10,7	8,2	11,6	+3,4
Застарілі технології	9,9	7,1	7,4	+0,3
Доступність кредитів	4,4	4,4	7,4	+3
Брак виробничих потужностей	3,9	3,8	3,2	-0,6

¹ З жовтня 2002 року змінено методологію підрахунку рейтингу показника "несприятливий регуляторний клімат". Замість однієї загальної категорії "несприятливе регуляторне середовище" використовуються три фактори, а саме (1) високий регуляторний тиск, (2) часті зміни в законодавстві, та (3) корупція. Таким чином, загальний показник "несприятливий регуляторний клімат", відображає частку респондентів, які вибрали принаймні один з перерахованих вище факторів.

ФІНАНСОВІ ПОКАЗНИКИ**Ціни**

У третьому кварталі ціни сировини і матеріалів продовжили тенденцію до зниження, але це в той самий час не завадило певному підвищенню цін реалізації готової продукції. Порівняно до II-го кварталу, *індекс цін сировини* зменшився з 0,72 до 0,68, а *індекс цін реалізації* збільшився з 0,36 до 0,40.

В IIS-му кварталі менеджери очікують на подальший спад цін чи принаймні фіксації та тій самій позначці. Це стосується як цін реалізації, так і цін сировини. Для цін на сировину, *індекс очікувань* на III-й квартал до рівнює 0,23 а *індекс очікуваних цін реалізації* істотно зменшився (0,42).

Прибутковість

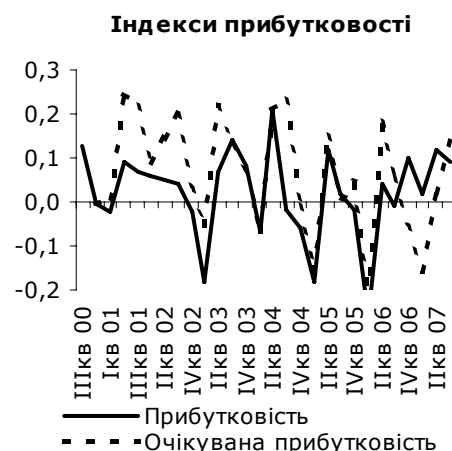
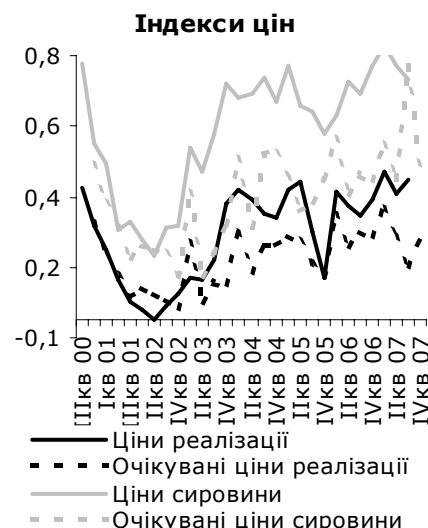
Незважаючи на збільшення рівня виробництва, прибутковість підприємств не збільшилась, а навпаки знизилась. Енеджери мали досить оптимістичні очікування (0,14) стосовно *індексу прибутковості* на третій квартал, але ці очікування не виправдалися і відбулося зниження з 0,12 до 0,09. Але це все рівно означає превалювання підприємств, що покращили фінансові результати, над тими, хто їх погіршив. 26,1% опитаних вказали на покращення фінансових результатів, у 56,9% підприємств вони не змінилися і 17,0% керівників підприємств зазначили, що фінансові результати підприємства погіршилися.

Позитивне значення *індексу прибутковості* спостерігалось у всіх галузях промисловості, окрім важкої промисловості промисловості (-0,06). Найсуттєвіше покращення ситуації відбулося на підприємствах поліграфічної промисловості (0,41). В IV-му кварталі менеджери, не планують покращення фінансових результатів, скоріше їх погіршення. Значення *індексу очікуваної прибутковості* додатне й дорівнює 0,01.

КОНКУРЕНТНИЙ ТИСК²

На думку керівників підприємств, конкретний тиск з боку вітчизняних виробників незначно посилюється: значення *індексу конкурентного тиску* з боку українських виробників збільшилось з 0,14 у II-му кварталі до 0,15 у III-му кварталі.

Тиск з боку виробників Росії/СНД відчутно послабився і зменшився з -0,21 до -0,37. Тиск з боку інших іноземних виробників, так само як і тиск з боку вітчизняних виробників, став слабшим. Значення *індексу* зменшилось, з -0,16 до -0,37. Таким чином, головними конкурентами для українських виробників продовжують залишатися відчизняні виробники. Слід відзначити істотне зменшення у II кварталі конкурентного тиску з боку іноземних виробників.

² Методологія обрахунку цього індексу подібна до інших. Шкала: -1 – немає або низький тиск, 0 – помірний тиск, 1 – високий тиск.

Додаток 1: Методологія

Всі індекси рахуються за єдиною методологією. Ми зараховуємо відповіді як +1, коли підприємство відповідає, що показник збільшився, 0 - якщо він не змінився і -1 - якщо зменшився. Наприклад, якщо із 100 респондентів 20 вказали на зростання виробництва, 50 респондентів звітували про його скорочення, і 30 зазначили, що все залишилося без змін, то відповідне значення індексу буде — -0,30. Додатне (від'ємне) значення індексу означає, що частка підприємств, де зросло виробництво, є більшою (меншою), ніж кількість тих, де виробництво скоротилося. Кожний індекс більший за +0,09 або менший за -0,09, є статистично значущим і відрізняється від нуля з ймовірністю помилки 5%.

Агрегований показник перспектив промисловості (*industrial confidence indicator*), розраховується як середнє арифметичне індексів очікуваних змін виробництва, оцінки обсягу нових замовлень та оцінки запасів продукції (останній, зі знаком мінус).

Підставою групування підприємств за розміром є кількість працівників. Ми виділяємо такі групи підприємств за розміром: малі (до 50 працівників), середні (51-250 працівників), великі середні (251-500 працівників), великі (501-1000 працівників) та найбільші (більше 1000 працівників). Іноді, коли немає суттєвих між групових відмінностей, три останні групи ми називаємо групою великих підприємств.

За більш детальною інформацією про характеристики вибірки, структуру анкети, методологію обрахунку індексів та за повними даними дослідження звертайтеся до Оксани Кузяків kuziakiv@ier.kiev.ua.

Кількість працюючих, %	
	Q1'06
Менше 50	29,3
51 — 250	41,3
251 — 500	14,1
501 — 1000	8,7
Більше 1000	6,5

Регіони, %	
Львів	27,2
Київ	30,8
Харків	32,6
Одеса	9,4

Галузі промисловості, %	
	Q1'05
Важка ⁴ промисловість	9,4
Машинобудування	27,5
Обробка деревини	6,9
Будівельні матеріали	7,2
Легка промисловість	12,0
Харчова промисловість	25,7
Поліграфія	8,3
Інше	2,9

³ До важкої промисловості ми відносимо металургію, хімічну та нафтохімічну та паливну промисловість.